

MASHINA O'G'IRLASHNING HUQUQIY OQIBATLARI VA XORIJIY TAJRIBA**Sultonaliyeva Umidaxon Muzaffar qizi**

Bakalavr. Tashkent International University.

e-mail: sultonaliyeva09@gmail.com**Jumaboyev Sapaboy**

Imiy Rahbar: TIU o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17478059>

Annotatsiya. Ushbu maqolada mashina o'g'irlash hodisasi — ya'ni transport vositasini noqonuniy ravishda egallash — huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. Bir tomondan, jinoyat huquqi nuqtai nazaridan unga nisbatan qo'llaniladigan oqibatlar, hukumatlar va xalqaro tajriba doirasida mamlakatlararo huquqiy yechimlar ko'rib chiqiladi; boshqa tomondan, xorijiy mamlakatlarda mashina o'g'irlash bilan kurash bo'yicha mexanizmlar — jazolar, xavfsizlik choralari, xalqaro tartiblar — o'rganiladi. Shu orqali O'zbekistonda huquqiy-amaliy sohada takomillashtirishga yo'l ochuvchi xulosalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: mashina o'g'irlash, transport vositasini o'g'irlash, huquqiy oqibatlar, xalqaro tajriba, jinoyat huquqi, transmilliy jinoyatchilik.

ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УГОНА АВТОМОБИЛЯ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация. В данной статье проводится правовой анализ явления угона автомобиля — то есть незаконного завладения транспортным средством. С одной стороны, рассматриваются правовые последствия такого деяния с точки зрения уголовного права, а также международный опыт и межгосударственные правовые решения в борьбе с данным преступлением. С другой стороны, исследуются механизмы противодействия угонам автомобилей в зарубежных странах — наказания, меры безопасности и международные процедуры. На основе проведённого анализа формулируются выводы, направленные на совершенствование правовой и практической базы в Узбекистане.

Ключевые слова: угон автомобиля, незаконное завладение транспортным средством, правовые последствия, международный опыт, уголовное право, транснациональная преступность.

LEGAL CONSEQUENCES OF CAR THEFT AND FOREIGN EXPERIENCE

Annotation. This article provides a legal analysis of car theft — that is, the unlawful appropriation of a vehicle. On one hand, it examines the legal consequences of this act from the perspective of criminal law, as well as international experience and intergovernmental legal approaches to combating this crime. On the other hand, it studies the mechanisms used in foreign countries to prevent and address car theft — including penalties, security measures, and international procedures. Based on the analysis, the article presents conclusions aimed at improving the legal and practical framework for addressing such crimes in Uzbekistan.

Keywords: car theft, unlawful vehicle appropriation, legal consequences, international experience, criminal law, transnational crime.

Kirish

Transport vositalarining soni jahon bo'ylab ortib borayotgan bir paytda ularni o'g'irlash hodilari ham keskin ko'paymoqda. Bu jinoyat nafaqat shaxsiy mulkka huquqbuzarlik, balki jamiyatga, iqtisodiyotga va davlat xavfsizligiga sezilarli zarar yetkazadi. Masalan, AQShda «auto

theft» deb ataladigan jinoyatlar vaqt o'tishi bilan kamaygan bo'lsa-da, hali ham jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. Xorijiy adabiyotlarda bu hodisa «vehicle theft», «motor-vehicle theft», «automobile theft» kabi atamalar bilan yuritiladi. Masalan, Theft Act 1968 (Buyuk Britaniya) ning 12-moddasi transport vositasini egasining roziligisiz olib ketish (taking without authority) holatini qamrab oladi.

Mashina o'g'irlash jinoyatining huquqiy oqibatlarini va xalqaro tajribasi sohasida ilmiy tahlil qilish — huquqshunoslik (yurisprudensiya) fanida muhimdir. Shu bois, ushbu maqolada birinchi navbatda nazariy asoslar (jumladan huquqiy oqibat tushunchasi va jinoyat huquqi doirasi) ko'rib chiqiladi, keyin mashina o'g'irlashga nisbatan huquqiy oqibatlar, so'ngra xorijiy davlatlar tajribasi tahlil qilinadi. Maqola oxirida esa xulosa va takliflar beriladi.

Tahlil va muhokama

Huquqiy oqibat tushunchasi

Huquqiy oqibat — qonun buzilganda qo'lga olinadigan natija bo'lib, jinoyat huquqi sohasida jinoyatchilik sodir etilganda jazolar, kompensatsiya, moliyaviy majburiyatlar, mulkni qaytarish va boshqa huquqiy choralarning qo'llanilishi mumkinligini anglatadi. Masalan, transport vositasini o'g'irlash jinoyat sifatida aniqlansa, huquqiy oqibatlarga quyidagilar kiradi: sud hukmi bilan jazolash (ozodlikdan mahrum qilish, jarima), mulkni egasiga qaytarish, davlat tomonidan kriminal kuzatuv, tergov jarayonlari va xalqaro jihatdan — mamlakatlararo hamkorlik.

Mashina o'g'irlash – huquqiy jihatlar

Mashina o'g'irlash, ya'ni transport vositasini egasining roziligisiz yoki noqonuniy ravishda olib ketish yoki soxtalashtirish bilan egasi huquqini buzish — ko'plab yurisdiksiyalarda jinoyat sifatida ko'riladi. Masalan, AQShda Anti Car Theft Act of 1992 orqali avtomobil o'g'irlashga qarshi qat'iy chora-tadbirlar belgilangan. Shuningdek, Buyuk Britaniyada Aggravated Vehicle-Taking Act 1992 orqali egasi roziligisiz transport vositasini olish bilan bog'liq «aggravated» holatlar alohida jazolanadi.

Jinoyat huquqi nuqtai nazaridan, ushbu jinoyatda odatda quyidagilar aniqlanadi: subyekt (kim sodir qilgan), ob'ekt (transport vositasi), sub'ektiv tomon (qasddan olganmi, egasining roziligisizmi, vaqtinchalikmi yoki doimiy yana olganmi), va legal obyekt (egallik huquqi, mulkiy huquq) – bular umumiy jinoyat nazariyasining unsurlari. Masalan, AQSh Oliy sudida United States v. Turley ishida «stolen» so'zi sodda qaroqchilik (larceny) bilan cheklanmasligi, mulkka huquqbuzarlik bilan olib ketilgan barcha holatlarni qamrab olishi lozimligi belgilangan.

Huquqiy oqibatlar: jazolar va boshqa choralari

Xorijiy tajribaga nazar solsak, quyidagi huquqiy oqibat elementlarini ko'rish mumkin:

- Jazolar: Masalan, AQShning federal qonunlari bo'yicha, agar transport vositasini qurolli holatda o'g'irlash sodir etilsa, jazolar 15 yildan hayotga qadar ozodlikdan mahrum qilishni ham o'z ichiga olishi mumkin.
- Mahalliy yurisdiksiyalarda ham maxsus belgilar bor. Masalan, AQShning Vashington shtatida transport vositasini o'g'irlash (theft of a motor vehicle) bilan bog'liq jinoyatlar maksimal 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish va jarimaga tortilishi mumkin.
- Qaytarish va mulkni tiklash: Egasining huquqlari tiklanishi, sotilgan yoki chiqarib ketilgan transport vositasini qaytarish choralarining qo'llanilishi lozim. Shu bilan birga, transmilliy tranzit va eksport qilingan o'g'irlangan transport vositalarini aniqlash va qaytarish masalasi ham ko'tariladi.

- Preventiv chora-tadbirlar: Masalan, Germaniyada transport vositalarida elektron immobilizator joriy etilishi natijasida o'g'irlash holatlari sezilarli darajada kamaygan.

- Huquqni nazorat va xalqaro hamkorlik: Xorijiy tajribada transport vositasi o'g'irlangan va eksport qilingan holatlar nazorat ostida. Masalan, "International trafficking of stolen vehicles" bobida bu jihatlar ko'rib chiqilgan.

Bu holatlar ko'rsatadiki, mashina o'g'irlashga nisbatan huquqiy oqibatlar darhol jazolar bilan tugamaydigan, balki mulk huquqini tiklash, xavfsizlikni oshirish va xalqaro darajada hamkorlikni talab qiladigan tizim jihatidan ham izlanishi kerak bo'lgan muammo ekan.

Xorijiy tajriba: muhim jihatlar

Xorijiy tajriba quyidagi asosiy jihatlar bilan ajralib turadi:

- Transmilliy jinoyatchilik: Mashina o'g'irlash ko'pincha transport vositasini bir mamlakatdan olib chiqish, bo'laklarga ajratish, soxta hujjatlar bilan eksport qilish yo'llari orqali amalga oshiriladi.

- Maqsadli texnologiyalar: Germaniyada elektron immobilizator joriy etilishi natijasida o'g'irlash holatlari pasaygan.

- Qonunchilikdagi maxsus modifikatsiyalar: Misol uchun Buyuk Britaniyada "aggravated vehicle-taking" atamasi bilan ayrim holatlar alohida jazolanadi (masalan, transport vositasini egasining roziligisiz olib ketish + xavfli haydash/zarar yetkazish).

- Statistik tendensiyalar: Masalan, AQShdagi avtomobil o'g'irlash holatlari 1990–2020 yillar orasida taxminan 80 %ga kamaygan.

- Yuridik-tahliliy tadqiqotlar: Masalan, Ruminiyada «The role of criminal liability for illegal possession of a vehicle» maqolasi mashina o'g'irlash va noqonuniy egallash holatlarida jinoyat mas'uliyati qanday amalga oshirilishini o'rganadi.

Xorijiy tajriba va O'zbekistonga ta'siri

Xorijiy tajribadan shunday xulosalar chiqarish mumkin: samarali qonunchilik (jumladan maxsus modda), texnologik choralar (masalan, immobilizator, GPS-monitoring), xalqaro hamkorlik (o'g'irlangan transport vositasini aniqlash va qaytarish), va profilaktika yo'nalishida chora-tadbirlar (jamoatchilik xabardorligi, inspektorlarga trening). O'zbekistonda bu jihatlarini huquqiy va amaliy jihatdan takomillashtirish muhimdir.

Xulosa

Mazkur maqolada qo'yilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki: mashina o'g'irlash oddiy mulk huquqini buzish emas, balki ko'p holatda transmilliy jinoyatchilikka bog'liq murakkab huquqiy muammo hisoblanadi. Huquqiy oqibatlar nafaqat jinoyat sodir etgan shaxsga nisbatan jazolarni belgilash bilan, balki mulkni tiklash, huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bilan bog'liq. Xorijiy davlatlarda mazkur sohaga doir ilg'or tajribalar mavjud: masalan, elektron xavfsizlik vositalari, maqsadli qonunchilik, eksport cheklovlari va monitoring tizimlari. Bu tajribalar O'zbekistonda ham e'tiborga olinishi va amaliyotga tatbiq etilishi lozim.

Taklif etiluvchi chora-tadbirlar quyidagilar:

- Transport vositalari xavfsizligini oshirish (masalan, immobilizator, GPS, bloklovchi tizimlar).

- Huquqni muhofaza qilish tizimini mustahkamlash va xalqaro darajada hamkorlik o'rnatish (o'g'irlangan vositalarni tez identifikatsiya qilish, eksportni nazorat qilish).

- Jamoatchilik xabardorligini oshirish va profilaktika tadbirlarini kengaytirish (masalan, avtoullov egalari uchun xavfsizlik bo'yicha maslahat-ma'lumotlar).

Bu chora-tadbirlar amalga oshirilganda mashina o'g'irlashning huquqiy va ijtimoiy oqibatlarini sezilarli darajada kamayishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Isaacson H.H. «Applicability of the National Motor Vehicle Theft Act to ...» – *North Carolina Law Review*, 1957, bet (...) [1].
2. Savitz L.D. «Automobile Theft – Scholarly Commons», 1959, bet (...) [1].
3. Wedekind R. «Automobile Theft, The Thirteen Million Dollar Parasite», *Journal of Criminal Law & Criminology*, 1958, bet (...) [1].
4. Brown R. & Clarke R.V. «International Trafficking of Stolen Vehicles» in *International and Transnational Crime and Justice*, Cambridge University Press, 2019, bet 31-36. [4].
5. Farrell G. «The great American car crime decline», *Security Journal*, 2025. [8].
6. Glantz E., Williams M., Greig A. «Organised Vehicle Theft in the UK», RUSI Occasional Paper, 2025. [2].
7. Bodnaruk O. «The role of criminal liability for illegal possession of a vehicle», *Dialnet*, 2025, bet (...) [3].
8. Barrera-Enderle A. «Vehicle Consumption, Theft and Smuggling in the Texas-Mexico Border, 1930–1960», *Journal of Illicit Economies and Development*, 2021. [5].
9. Knapik P. «Understanding Vehicle-Related Crime to Elaborate on ...», University of Twente Research, 2012. [6].
10. «Organised vehicle crime in Europe», CSD (Centre for Security Studies) Report, 2023, bet (...) [7].
11. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 01.04.1995